

OB ZAGOVORU SLOVENŠČINE

Govorica najbolj odseva tvorno vzajemnost človeka in sveta, kolikor ni zgolj to, s čimer govorimo, marveč hkrati tudi tisto, kar govorimo, se pravi svet sam. Kot sredstvo sporazumevanja je morda še nekako nadomestljiva, kot sredina, s katero se razprostira svet v izročilu in sporočilnosti, pa nikakor ne.

Pa se tega dovolj zavemo, ko gre za govorico, ki naj bi bila »naša« – za slovenščino? Verjetno se vprašanje zdi neumestno, saj se danes kaže veliko pomembnejše promovirati znanje tujih jezikov, zlasti seveda angleščine. Nepri- merno bolj kot oglašanje slovenščine nas »okupira« oglaševanje programov za osvajanja takih jezikovnih znanj, vse to seveda ob domnevi, da slovenščino že nekako znamo. Ta samoumevnost poznavanja lastnega jezika pa lahko zaide v neko neznanost, da malodane pozabimo nanj ali se celo pričnemo spozabljati nad njim.

Lastnega jezika ne osvajamo kot kakega jezikovnega znanja, pač pa ga usvojimo, to pomeni, da se prepoznamo v tistem, kar nam sporočilno naznanja in oznanja. Prav zato je izražanje v lastnem jeziku priznано kot neodtujljiva, ustavno zajamčena človekova pravica, ki je ni mogoče omejevati s katerimikoli zakonskimi predpisi in odredbami. Kar pa seveda ne izključuje, da v praksi ne bi nastopila ravno situacija jezikovnega »razlastninjenja«.

Tako bi v tem zapisu na kratko poročal o taki situaciji razlastninjenja »uporabnikov« slovenščine, ki jo najavlja predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o visokem šolstvu, s tem da pod drugačnimi pogoji kot doslej predvideva uvajanje tujih učnih jezikov (t. p. angleščine) pri izvajanju visokošolskih programov v Sloveniji. Na predlog so se kritično odzvali številni ustvarjalci, raziskovalci in izobraževalci, SAZU, Slovenska matica in številne druge akademske inštitucije, relevantne ugovore glede socialno-ekonomskih učinkov tega člena in celotne novele je podal tudi Visokošolski sindikat Slovenije, ki v načrtu internacionalizacije slovenskih univerz vidi predvsem črto njene komercializacije v smeri »trženja znanja«, ki samovoljno spreminja avtonomni status visokošolskega izobraževanja.

Menim, da so mogoči, pa tudi nujni pristopi, ki ne spreminjajo tako neposredno statusa visokošolske rabe slovenščine. Tudi sam zagovarjam kar najbolj širok pretok znanj, kakor tudi večjezikovnost v znanstveni komunikaciji, a nikakor ne za ceno nerabe slovenščine. Številni tuji predavatelji, ki sem jih zvabil v Ljubljano, so izrazili spoštovanje in občudovanje glede slovenske jezikovne avtonomije ob opazni odprtosti do drugih jezikovnih izkušenj. Niso bili redki, ki so posebej poudarili, da je to morda edini pravi »lokalni« odgovor temu, kar nas globalizacijsko izziva. Odgovor v primerjavi z zgolj odzivanjem, prilagajanjem ali ograjevanjem ne opušta lastne govornice, marveč ji odgovorno dopusti biti.

Spričo tega me zmoti vsiljena uvozno-izvozna predstava, da je slovenski izo- braževalni prostor neka zaprta konzerva, ki jo je potrebno odpreti s proceduro »internationalizacije« (ustreznejša oznaka bi morda bila »multinacionalizacija«).

Ta na svojem pohodu ne bo zajela le visokega šolstva, marveč v nasledku tudi srednje in osnovno šolstvo, postopoma pa se bo sploh zgubilo zanimanje za javno rabo slovenščine.

A kaj? Kot oporečno se razglaša že ustavno zajamčeno pravico do izražanja v lastnem jeziku, kaj šele, da bi se nastopalo v imenu nezamenljive svoboščine za slovenščino. Zato sem že pred leti malo za šalo malo zares predlagal, naj avantgardno vlogo v tako sprocesirani deslovenizaciji prevzame parlament in se za zgled drugim deležnikom prične dogajati v angleščini.

Naj v tem kontekstu omenim tudi argumentacijo predlagateljev in zagovornikov novele, da angleščina danes predstavlja univerzalni jezik znanstvenega sporočanja. A angleščini lahko kvečjemu pritiče splošna (v veliki meri pa tudi posplošena) komunikacijska, ne pa univerzalistična veljavnost, saj drugače prezremo samo univerzalistično zasnovano novoveških znanosti. V procesu »poznanstvenja življenjskega sveta«, ki je opredelil evropsko in globalno humanost, si je moral vsak jezik zagotoviti – neredko s prav neizprosnim bojem – lastno univerzalno veljavnost ter jo tvorno izkazovati ne le na nekaterih, marveč na vseh sporočilnih ravneh.

To, da zastopniki reformne novele navajajo, kako je poleg uvajanja tujih učnih jezikov v visokošolskih programih dodatno potrebno tudi razvijati skrb za slovenski jezik kot nosilca nacionalne identitete, je zato zavajajoče. Prispevek slovenščine k oblikovanju narodne identitete je že nekaj doseženega, ne šele tisto, kar bi dosegali. Nasprotno bi bilo potrebno podpirati in usmerjati – česar državni razvojni načrti žal ne podčrtajo – vsestransko sporočilno tvornost izročila slovenščine, ki ne pomeni le kakega scientističnega ukvarjanja s terminologijami, marveč zadeva našo dojemljivost za govorico, ki prerašča v razumevanje sveta in sporazumevanje v njem. Problem slovenščine ni v zastopanju (že dosežene) občosti, marveč v možnosti občevanja ter omogočanju ustreznih občil, saj ji drugače res preti izobčenje v lastnem občestvu.

To, da se slovenščino razglasi za pglavnitvo oviro razvoja slovenskega šolstva in ključno dejavnico gospodarske zaostalosti, me pusti zaprepadenega, še posebej, če pomislim na vzorčne primere ničkaj vzorne slovenske družbeno-ekonomske tranzicije. V primeru tranzicijske zmage nad slovenščino v šoli bo v razmerah jezikovne okupacije komunikacijsko prevladal že zdaj prekomerno razpasli sovražni govor. Drugi, boljši obet je iskreni in iskriivi glas ljudi.

* Predloga predavanja na Zagovoru slovenščine 13. 7. 2016 v Slovenski matici (Časopis Ljubljana, 4/2016) in predstavitev mnenj o Zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o visokem šolstvu 13. 10. 2016 v Državnem zboru Republike Slovenije.

Dean Komel

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, dean.komel@guest.arnes.si